

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Василюк Т. Г.

«__» _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____

«__» _____ 20__ р.

УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ З УЧНЯМИ ЛІЦЕЇВ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ЗСП-м-23
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 011 Освітні,
педагогічні науки
Мілютіної Інни Геннадіївни
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент Василюк Т. Г.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Мілютіна Інна Геннадіївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Роботу виконано на кафедрі соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету, Міністерство освіти і науки України.

Захист кваліфікаційної роботи відбудеться « 14 » грудня 2024 року об _____ годині на засіданні екзаменаційної комісії з атестації здобувачів вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітньо-професійної програми «Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю».

Адреса: навчальний корпус № 4 Криворізького державного педагогічного університету, Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, вул. Героїв АТО, буд. 79А.

Науковий керівник: Василюк Тамара Григорівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету

Рецензент: Лисоконь Ілля Олександрович,

Доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. У роботі вказано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, зазначено експериментальну базу, особистий внесок і результати апробації кваліфікаційного дослідження.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ (_____).

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи профорієнтаційної роботи	
1.1. Поняття профорієнтації в психолого-педагогічній літературі.....	9
1.2. Учні ліцеїв як об’єкт педагогічного впливу.....	11
1.3. Роль педагогічних працівників у профорієнтації учнів.....	13
Висновки до першого розділу.....	17
РОЗДІЛ 2. Практичні основи профорієнтації ліцеїстів	
2.1. Аналіз профорієнтаційних заходів закладів освіти.....	18
2.2. Умови ефективною профорієнтації учнів ліцеїв.....	22
2.3. Етапи профорієнтаційної роботи	26
2.4. Програма заходів профорієнтації учнів.....	29
Висновки до другого розділу	34
РОЗДІЛ 3. Інноваційні підходи до профорієнтаційної роботи	
3.1. Інновації у профорієнтаційній роботі.....	35
3.2. Методичні рекомендації педагогічним працівникам з організації профорієнтаційної роботи з учнями.....	37
Висновки до третього розділу.....	40
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	45

ВСТУП

Актуальність дослідження. Перед кожним випускником ліцею постає відповідальне й складне завдання у виборі напрямку подальшого навчання згідно обраної професії, тому останні роки навчання надважливо ефективно використати для формування широкого розуміння наявних актуальних професій. Глобально у сучасному світі спостерігаються тенденції динамічних змін у професіях – деякі професії виникають або видозмінюються, а деякі професії взагалі зникають. Всесвітній розвиток технологізації переважної кількості професій безпосередньо є актуальним і для України, але локальні умови часів COVID-19 та специфічні умови, які виникли після повномасштабного вторгнення, диктують свої особливості як у трансформації актуальних професій, так і в необхідності модернізації профорієнтаційної роботи з учнями.

Як ми вже зазначили, ринок професій змінюється дуже швидко, тож і профорієнтаційна робота має видозмінюватись згідно до актуальних потреб ринку праці і згідно до найефективніших способів комунікації з учнями та з урахуванням особистісно орієнтованої моделі виховання.

Влітку 2022 року нашою державою був опублікований «План відновлення України», в якому також зазначаються можливі пріоритетні професії, які будуть актуальними для відбудови економічного стану країни. Але є багато змінних факторів коли саме настане найдоречніший час для втілення цього плану, які нажаль складно достеменно спрогнозувати

Тож умови швидких змін потребують гнучкості та здатності до високої адаптації безпосередніх спеціалістів профорієнтаційної роботи, оскільки існуюча система профорієнтації може використовувати застарілі методи роботи з учнями та в загальному сенсі є застарілою та не ефективною у роботі з сучасною, технологізованою молоддю.

Нові напрямки роботи з молоддю потребують вдосконалення психолого-педагогічних компетенцій педагогічних працівників та загалом всіх суб'єктів

залучених до профорієнтаційної роботи, необхідно змінювати методи та форми профорієнтаційної діяльності для максимального залучення учнів до процесу усвідомленого вибору майбутньої професії.

Профорієнтаційна робота завжди здійснювалася в закладах освіти на засадах своєчасності, відкритості, доступу до інформації. Сьогодні підходи до такого виду діяльності кардинально змінюються, що обумовлено глобалізацією, цифровізацією світу. Окрім того, на локальному рівні змінюються потреби ринку праці, що в свою чергу тягне за собою низку інших змін, зокрема в освіті.

Варто зауважити, що процес профорієнтації визнається важливим для формування свідомого ставлення випускника закладу загальної середньої освіти до вибору професії, проте кількість наукових досліджень залишається недостатньою, особливо в розрізі сучасних подій та обставин, що зумовлюють вектор профорієнтаційної роботи з дітьми та молоддю.

Дослідження сучасних представників наукової діяльності Л. Терещенко, О. Пономаренко, І. Плахтій, С. Бойченко, О. Клименко, переконливо зазначають важливість правильно організованих умов та використання у профорієнтаційній роботі інноваційних методів та форм взаємодії з учнями для максимальної залученості учнів до спільної роботи.

У дослідженні ми послуговувалися науковими розвідками з теми профорієнтаційної роботи О. Шпак, С. Булавенко, Н. Примаченко, Н. Петрович, І. Трубавіної, Н. Ничкало, І. Размолодчикової, О. Кікінежді, С. Семерікова, Ю. Кулінки та інших.

За останні декілька років проводилось не достатньо досліджень сучасних умов профорієнтаційної роботи та вподобань учнів сьогодення, що і сприяло визначенню напрямлення магістерської роботи та вибору теми: **«Умови ефективної профорієнтаційної роботи педагогічних працівників з учнями ліцеїв».**

Мета дослідження: теоретично дослідити умови та розробити програму ефективної профорієнтаційної роботи з учнями ліцеїв.

Завдання дослідження:

1. Дослідити та проаналізувати теоретичні основи профорієнтаційної роботи з учнями ліцеїв.
2. Визначити сучасні умови профорієнтаційної взаємодії з учнями ліцеїв.
3. Виявити інноваційні методи профорієнтаційної роботи.
4. Сформуувати та розробити методичні рекомендації з вдосконалення профорієнтаційної взаємодії з учнями ліцеїв.

Об'єкт дослідження: освітнє середовище ліцеїв.

Предмет дослідження: програма різноманітних профорієнтаційних заходів для учнів ліцеїв.

Задля досягнення мети та виконання сформульованих завдань було використано комплекс загальнонаукових і суто педагогічних **методів дослідження**, а саме:

- *теоретичні* – вивчення й аналіз наукової літератури, синтез, узагальнення інформації;
- *емпіричні* – індивідуальне та групове опитування, анкетування, спостереження, бесіда.

Практичне значення одержаних результатів: сформовані результати дослідження можуть бути застосовані на практиці для вдосконалення системи профорієнтаційної роботи з учнями ліцеїв, а також для підготовки методичних рекомендацій для спеціалістів, які залучені до профорієнтаційної роботи з учнями ліцеїв, з урахуванням найефективніших методів та способів комунікації з учнями ліцеїв.

Наукова новизна дослідження:

- *вперше визначено* комплекс умов ефективної профорієнтаційної роботи з учнями ліцеїв;
- *досліджено* інноваційні методи та підходи до організації профорієнтаційної роботи в закладі загальної середньої освіти;
- *розроблено програму* профорієнтаційних заходів, спрямованих на ефективну роботу зі старшокласниками ліцеїв.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї та напрямки магістерської роботи публікувались у статті:

1) Василюк Т. Г., Мілютіна І. Г. Профорієнтація ліцеїстів як соціально-педагогічна проблема. Світ наукових досліджень. Випуск 33: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 19-20 вересня 2024 р.) / за ред. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Тернопіль: ФОП Шпак В. Б. 2024. 191 с. С. 68 – 70. URL: <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/5726/>

База дослідження: Криворізький Центральний міський ліцей.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1.1. Поняття профорієнтації в психолого-педагогічній літературі

У сучасному світі, який постійно змінюється, надважливого значення набуває вибір молодого людиною майбутньої професії. Очевидно, що для успішного вибору професії мають бути сприятливі умови, такі як всебічна допомога і підтримка, зокрема батьків та педагогів. Сьогодні існує безліч новітніх технологій, які здатні продіагностувати старшокласника, допомогти йому у визначенні власних здібностей, нахилів, талантів та, основне – серед різноманіття професій обрати саме ту, в якій людина зможе самореалізуватися протягом усього життя.

Профорієнтація завжди була важливою складовою освітнього процесу: плани виховної роботи класних керівників, соціального педагога та практичного психолога закладів освіти орієнтовані на профорієнтаційні заходи, серед яких старшокласникам найбільш імпонують екскурсії, зустрічі із відомими людьми – представниками різних професій, відвідування ярмарок професій тощо. Навіть у часи тотальних обмежень під час карантину профорієнтаційна робота мала змогу продовжуватися за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів.

Серед науковців проблему підвищення ефективності профорієнтації серед старшокласників вивчають О. Флярковська, І. Заєць, А. Шевченко, С. Мартинова, Є. Павлютенков, Б. Федоришин, І. Ткачук, О. Ігнатович, І. Размолодчикова та інші. Разом з тим, невирішеними залишається багато питань, зокрема пошук найбільш оптимальних технологій профорієнтаційної роботи в ліцях.

Як зазначає О. Флярковська, профорієнтація в закладі освіти визначається як система, яка забезпечує ефективне професійне самовизначення здобувачів освіти з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, бажань і можливостей, з урахуванням опиту ринку праці у фахівцях. Професійна орієнтація є безперервним процесом і здійснюється цілеспрямовано на всіх вікових етапах розвитку особистості, починаючи з раннього дитинства, продовжуючи у старшому дошкільному, шкільному і післяшкільному віці [14].

На думку Л. Куліненко, профорієнтація – це науково-практична система підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення. Як зазначає автор, протягом майже століття науково-педагогічний пошук спрямовано на вивчення означеного соціального феномена [6]. Отже, як ми бачимо, науковці притримуються тези про те, що профорієнтаційна діяльність є соціальною, адже орієнтована на людину, її особистісні здатності та характеристики.

Ми повністю погоджуємося із думкою науковців О. Шпака, С. Булавенко та Н. Примаченко, які досліджуючи проблему профорієнтації визначають, що вибір професії та профорієнтація – за природою своєю процеси різні, хоча і односпрямовані. Перший процес неминучий (визначатися з професією – доля кожного члена суспільства) і вважається «провідним» в плані професійного самовизначення, в той час як другий – спеціально організований захід [15].

О. Мельник вказує, що професійна орієнтація – це цілеспрямована діяльність, пов'язана з формуванням у підростаючого покоління професійних інтересів і схильностей відповідно до особистих здібностей, потреб суспільства і придатності до тієї чи іншої професії [7]. Входячи з цього, можна зробити висновок, що профорієнтація є педагогічною за методами, соціальною за змістом.

Таким чином, профорієнтаційну роботу правомірно визначати як соціально-педагогічну діяльність, адже вона орієнтована на особистість, її

професійну самоідентифікацію, подальшу успішну соціалізацію. Такі важливі складові для подальшого повноцінного життя особистості як соціалізація та професійна самоідентифікація мають розвиватися паралельно. Заклад освіти, зокрема ліцей та його педагогічний колектив має всіляко сприяти профорієнтації старшокласників. Профільне навчання, яке широко впроваджується в закладах освіти такого типу, здатне лише виявити певні схильності учня. Проте тут мова скоріше про навчальну діяльність, аніж про професійну. Саме тому чітко спланована, якісно організована та комплексно проведена профорієнтаційна робота в ліцеї буде сприяти раціональному підходу школярів та їхніх батьків до вибору майбутньої професії з урахуванням соціального замовлення, ринку праці, особистісних характеристик здобувача освіти.

1.2. Учні ліцеїв як об'єкт педагогічного впливу

Відповідно до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» (2021) молоддю в Україні вважаються особи віком від 14 до 35 років. Тож, правомірно, визначаючи учнів старших класів, ідентифікувати їх як молодь.

Реформа освітньої галузі призводить до уніфікації нашої освітньої архітектури та європейської. В усі часи реформи приносили не лише зміни, але й цілу низку проблем і плутанини. Ми змогли відчутти це при бажанні навчати дітей 12 років в закладах загальної середньої освіти, також було багато дискусій щодо профільного навчання, скорочення певних навчальних предметів за рахунок впровадження інших тощо. Але в будь-якому випадку реформа середньої освіти дала багато своїх переваг. Однією з таких ми визначаємо розмежування закладів освіти на гімназії та ліцеї.

В гімназії учні здобувають освіту з 1 по 9 клас, що відповідає рівню початкової освіти та базової середньої. В ліцеї здобувають освіту учні 10-11

класів. І саме для учнів ліцеїв є потреба посилити профорієнтаційну роботу, адже це майбутні випускники, які мають обирати свій професійний шлях. Ми повністю погоджуємося із думкою провідних науковців, які стверджують, що профорієнтаційна робота має бути в житті дитини ще з дитячого садочка. Дитина має спробувати себе в якомога більшій кількості видів діяльності для того, щоб визначитися в старшому віці з професією.

Зважаючи на мету кваліфікаційного дослідження, є потреба визначити особливості учнів старших класів, щоб на основі такого соціально-педагогічного портрету розробити програму профорієнтаційних заходів.

В Україні навчання є дитиноцентрованим. Це означає, що усе, що відбувається в закладі освіти, спрямоване на задоволення потреб дитини, на її всебічний розвиток – творчий, інтелектуальний, фізичний, психологічний тощо. Здобувач освіти сьогодні в школі головний, що, на наше переконання, відображає потребу соціуму у формуванні самостійної, впевненої в собі особистості. Тож, який він – учень ліцею? Спробуємо описати в загальних рисах особистість учня старших класів.

Перш за все, учень або учениця старших класів – це підліток, у якого почався декілька років назад, але ще не закінчився період статевого дозрівання, гормональних стрибків та різких перепадів настрою. Переважна більшість старшокласників та їхніх батьків вже навчилися долати труднощі цього віку, проте все ще іноді бувають складні ситуації. Фізіологічні зміни, що все ще відбуваються у старшокласників, характеризують їх як таких, що здатні до швидкої зміни настрою, прояву неконтрольованої агресії, сентиментальності тощо. Педагогічним працівникам, батькам старшокласників необхідно зважати на фізіологічний аспект дорослішання дітей та робити все можливе для того, щоб цей процес відбувався за підтримки та порозуміння.

В період 15-17 років (а саме на ці роки життя дитини припадає навчання в ліцеї) остаточно формується лідерський потенціал особистості. В цьому віці свідомо відбувається прояв лідерського потенціалу. Це означає, що

старшокласники не лише за спонукання батьків або педагогів виявляють свої якості, але й за власною ініціативою.

Також для періоду навчання в старших класах характерним є перша закоханість, що, на наш погляд, є важливою складовою дорослішання. Надзвичайно важливо, щоб у цей період у підлітка була людина-друг старшого віку, яка б змогла порадити, підказати у разі потреби і навіть просто підтримати.

Очевидно, що педагогічний вплив на старшокласників має здійснюватися систематично, обґрунтовано та, найголовніше, м'яко, без утисків та ультиматумів, адже у підлітковому віці це може закінчитися погано. Тож, педагогічний такт відіграє ключову роль у забезпеченні адекватних відносин в системі старшокласник – учитель – батьки.

1.3. Роль педагогічних працівників у профорієнтації учнів

Здобувач освіти більшу частину свого часу проводить в закладі освіти. Звісно, зараз ми говорючи таке маємо на увазі освіту – вдома дистанційно, в змішаному форматі або ж оф-лайн в більш безпечних регіонах сьгоднішньої України. В будь-якому випадку, освітній процес вимагає великих зусиль та витрат ресурсів, зокрема часу. Зважаючи на те, що освітнім процесом як і будь-яким іншим треба керувати, то ми приділимо в цьому підрозділі увагу педагогічному колективу закладу освіт, зокрема ліцеїв.

Ми вже зазначали, що ліцей – це свого роду профільна школа для учнів 10 – 11 класів. Під час навчання в ліцеї здобувачі освіти набувають таких умінь і навичок, які їм потрібні для здобуття вищої освіти. Адже вступ до закладів вищої освіти відбувається, зокрема, на основі повної загальної освіти.

Отже, в українських ліцеях освітній процес відбувається за чітко регламентованими програмами, на основі методичних вказівок Міністерства освіти і науки України, рекомендацій обласного департаменту освіти і науки та, звісно, на основі програмних комплексів місцевих органів управління

освіти і науки. Таким чином, в усіх ліцях приблизно однакове навчальне навантаження. Відмінність полягає лише в профілях. Так, найбільш розповсюдженими є фізико-математичний профіль, філологічний (іноземні мови, українська мова), хіміко-біологічний, гуманітарний (історико-правовий), біолого-географічний тощо.

Профільні класи в ліцях є видом профорієнтації учнів. Обираючи той чи інший профіль для поглибленого вивчення окремих навчальних дисциплін, здобувач освіти вже робить перші спроби в майбутній спеціальності. Саме випускаючись з профільних класів ліцеїв, учні усвідомлюють своє бажання або небажання продовжувати здобувати дотичну професію. До прикладу, учень фізико-математичного класу ліцею, якому точні науки давалися дуже важко, навряд чи вибере спеціальність в закладі вищої освіти, яка пов'язана саме на точних науках (архітектура, машинобудівництво, прикладна математика, астрономія тощо). І навпаки, вивчаючи математику, фізику учень ліцею усвідомлює свої здібності та в подальшому обирає відповідну професію. І ось на етапі усвідомлення здібностей та нахилів здобувачів освіти ліцеїв величезну роль відіграють педагогічні працівники.

Про роль вчителів у житті кожної людини сказано вже багато. Усі ми були школярами і усі ми були чийось дітьми у школі. Адже саме так як правило на нас говорили педагоги. Діти – в цьому слові уся їхня любов, турбота, дисципліна і покарання. Все вдавалося нашим вчителям.

Педагогічний колектив – це основа будь-якого закладу освіти. На чолі колективу директор закладу освіти. У нього є заступники. В залежності від наповнюваності ліцею кількість заступників директора може змінюватися. Так, може бути заступник директора з:

- навчальної роботи або навчально-виховної роботи;
- науково-методичної або наукової роботи;
- адміністративно-господарської діяльності.

Але варіацій може бути безліч, тут все залежить від профілю самого закладу освіти. До адміністрації ліцею також відноситься практичний психолог та соціальний педагог.

Вчителі-предметники є основою педагогічного колективу. Вони також в своїй структурі мають певну ієрархію. В ліцеях, зокрема в Криворізькому Центрально-Міському ліцеї, є циклові комісії.

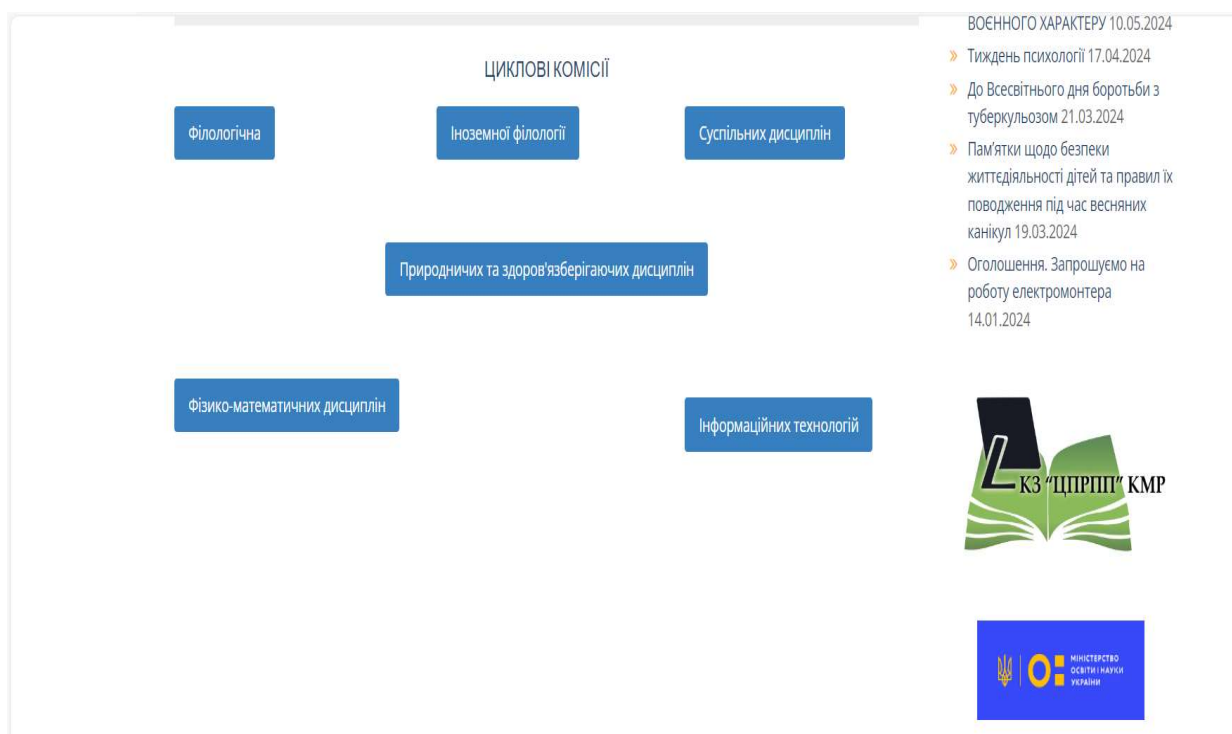

Рис. 1.1. Циклові комісії педагогічних працівників Криворізького Центрально-Міського ліцею

В ліцеї працюють:

- філологічна комісія
- іноземної філології
- суспільних дисциплін
- природничих та здоров'язберігаючих дисциплін
- фізико-математичних дисциплін
- інформаційних технологій.

Кожну комісію очолює керівник, який є відповідальним за роботу свого напрямку в закладі освіти. Таким чином, відбувається лінійне керування педагогічними кадрами.

Для ліцеїв робота циклових комісій є типовим явищем, адже саме ця особливість підкреслює професійну орієнтацію закладу освіти. Таким чином, ми можемо відзначити важливу роль мотивації та спонукання вчителів різних циклових комісій у профорієнтації учнів. Через участь в предметних олімпіадах, конкурсах наукових робіт від Малої академії наук України, всеукраїнських та міжнародних змаганнях наші педагоги створюють ситуації успіху для учнів, зокрема ліцеїв, тим самим створюючи трамплін в подальшу успішну освіту та професійну діяльність.

Отже, проведений аналіз дав змогу окреслити важливість професійного педагогічного колективу для розвитку та функціонування ліцеїв. Кожен вчитель є мотиватором, прикладом для наслідування учнями. Кожен педагог – неповторна особистість, океан знань для здобувача освіти. Саме тому важко переоцінити роль вчителя в житті кожного, хто був учнем.

Висновки до першого розділу

У першому розділі кваліфікаційного дослідження було проаналізовано поняття профорієнтаційної роботи в психолого-педагогічній літературі. Можемо зауважити, що переважна більшість науковців визначають профорієнтацію як систему. Ми повністю погоджуємося із таким формулюванням, адже ми притримуємося позицій, що профорієнтація є системним та комплексним явищем, не може бути виконана за одну зустріч або один організований захід. Профорієнтаційна робота – постійний процес для здобувача освіти усіх рівнів, від дошкільнят до студентів. На кожному етапі здобуття освіти профорієнтація відіграє важливу роль та має здійснюватися професійно, з урахуванням вікових особливостей здобувачів.

З'ясовано, що учні ліцеїв – це об'єкти педагогічного впливу. При чому такий вплив здійснюється комплексно та на засадах дитиноцентризму. Все, що відбувається в ліцеї з учнем має сприяти його розвитку, становленню як особистості. Профорієнтація є складовою педагогічного впливу. І важливо,

щоб педагогічний колектив відповідав високим стандартам та вимогам, які наразі висуваються до учителя-предметника, керівника циклової комісії, заступника директора та безпосередньо директора закладу освіти. Важливість професійного педагогічного колективу для розвитку та функціонування ліцеїв є невід'ємною складовою для закладу освіти. Кожен вчитель є мотиватором, прикладом для наслідування учнями. Кожен педагог – неповторна особистість, океан знань для здобувача освіти.

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ ЛІЦЕЇСТІВ

2.1. Аналіз профорієнтаційних заходів закладів освіти

Для проведення більш глибокого аналізу стану здійснення профорієнтаційної роботи в українських ліцеях, ми проаналізували вісім закладів освіти. Серед ліцеїв ми обрали заклади міста Києва, Кривого Рогу, Дніпра.

Метою такого аналізу було виявлення профорієнтаційних сторінок на сайтах ліцеїв, висвітлення подібних заходів тощо. Також ми намагалися розібратися, в який спосіб сьогодні фактично здійснюється профорієнтаційна робота в ліцеях України.

Пошук закладів освіти не становив проблеми. Кожен ліцей сьогодні має офіційний сайт, де можна знайти всю потрібну інформацію про освітній процес, педагогічний колектив, стан навчання та дозвілля ліцеїстів. Проте, пошук інформації з профорієнтаційної роботи виявився більш складним.

Із проаналізованих 8 закладів освіти, профорієнтаційна робота в повному обсязі висвітлена в двох закладах. Більш того, ці ліцеї мають окрему вкладку на власних сайтах «Профорієнтаційна робота». Таку інформацію ми знайшли на сайті Криворізького Центрально-Міського ліцею та сайті Українського фізико-математичного ліцею Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка (м. Київ).

Криворізький Центрально-Міський ліцей (КЦМЛ) – один з престижних закладів середньої освіти в Кривому Розі. Цей заклад має декілька профілів, спеціалізується на фізико-математичному, природничому, філологічному, гуманітарному профілях.

Рис. 2.1. Вкладка «Профорієнтація» на сайті КЦМЛ

Аналізуючи матеріал, яким наповнена ця вкладка, ми можемо констатувати, що ліцей сприяє тому, щоб випускник обирає заклад вищої освіти, продовжував здобувати освітню кваліфікацію. До прикладу, на сайті КЦМЛ ми змогли побачити профорієнтаційні пости Криворізького державного педагогічного університету, Криворізького національного університету, Державного університету економіки та технологій, Донецького юридичного інституту. Окрім таких рекламних постів, ми знайшли дуже потрібну інформацію щодо документів майбутнього абітурієнта. В умовах дистанційної освіти та дистанційного вступу до закладів вищої освіти, іноді буває важко зорієнтуватися і правильно розставити пріоритети, зібрати необхідні документи, зробити цифрові копії тощо. На сайті КЦМЛ вся потрібна інформація є і більш того, досить доступно та зрозуміло все розміщено.

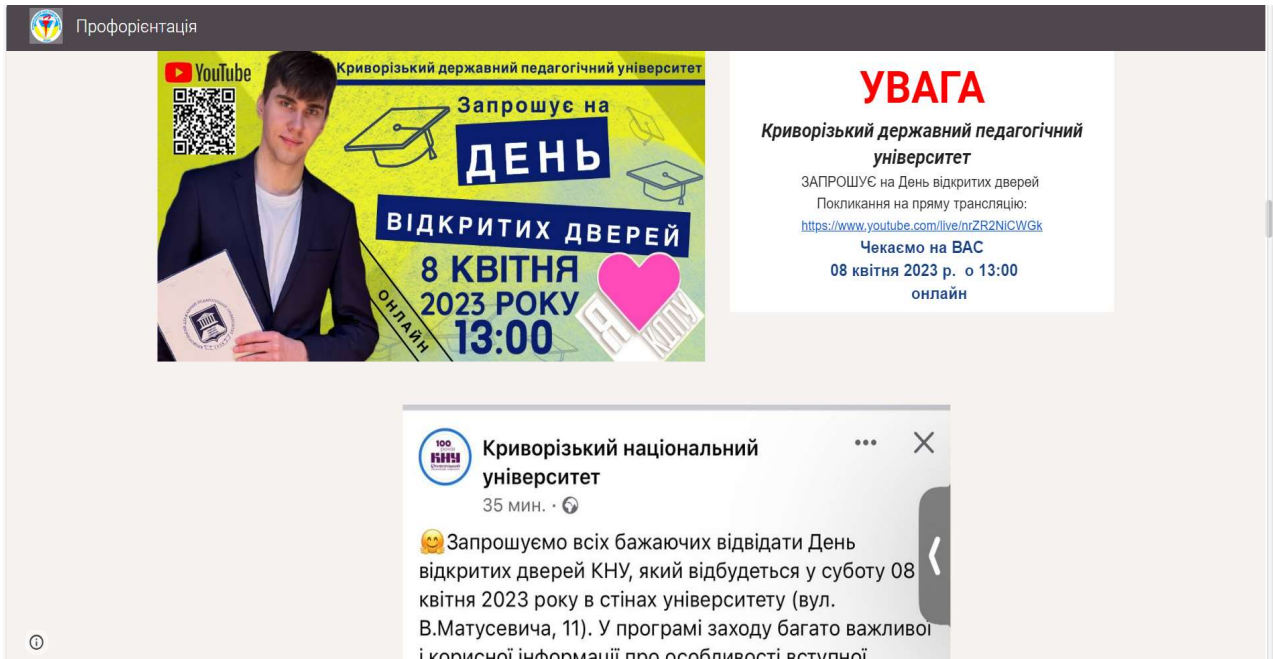

Рис. 2.2. Профорієнтаційні матеріали на сайті Криворізького Центрально-Міського ліцею

Український фізико-математичний ліцей Київського Національного університету імені Тараса Шевченка також є відмінником у профорієнтаційній роботі та висвітленні цієї інформації на своєму сайті. В столичному закладі освіти ми змогли знайти потрібну інформацію для майбутнього вступника до ЗВО. Окрім того, вкладка «профорієнтація» містить вичерпну інформацію для потенційних ліцеїстів – учнів 8-9 класів, які планують надалі здобувати профільну освіту, зокрема, дуже гарно та інформативно висвітлено проведений день відкритих дверей ліцею. Це хороша можливість для потенційних вступників та їхніх батьків зануритися в атмосферу освітнього закладу, порівняти умови та вимоги до ліцеїстів, оцінити матеріально-технічну базу, познайомитися та мати перше враження від педагогічного колективу.

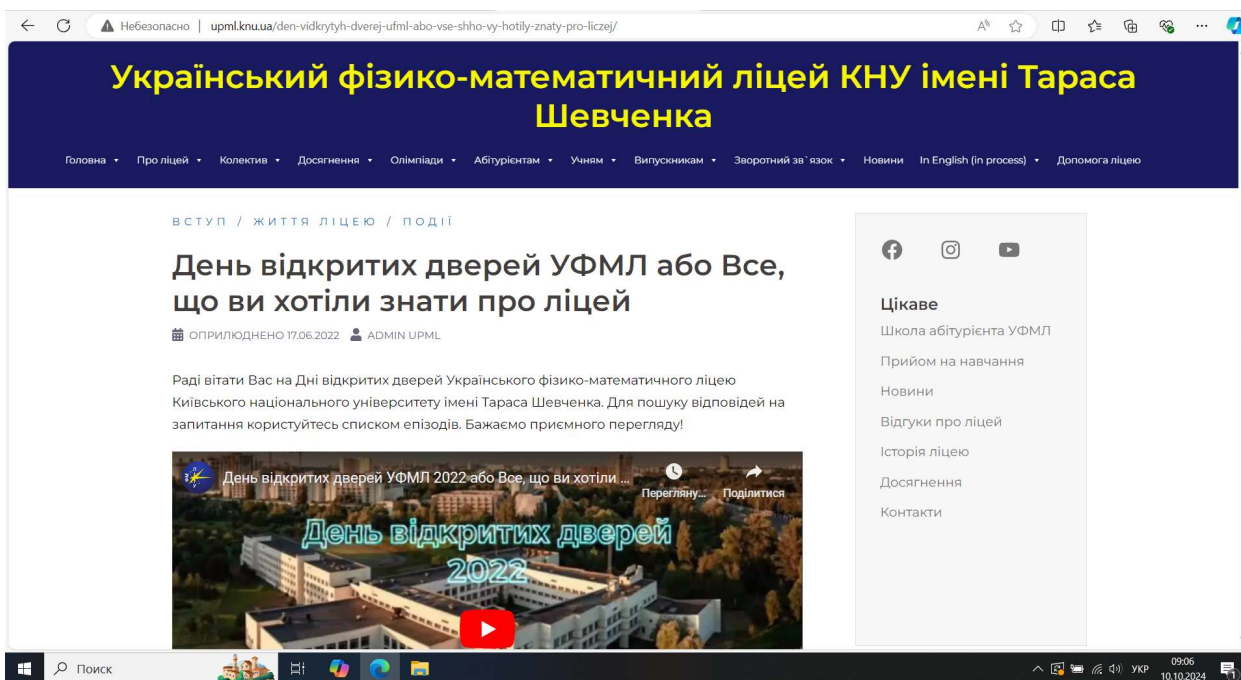

Рис. 2.3. Із сайту закладу освіти

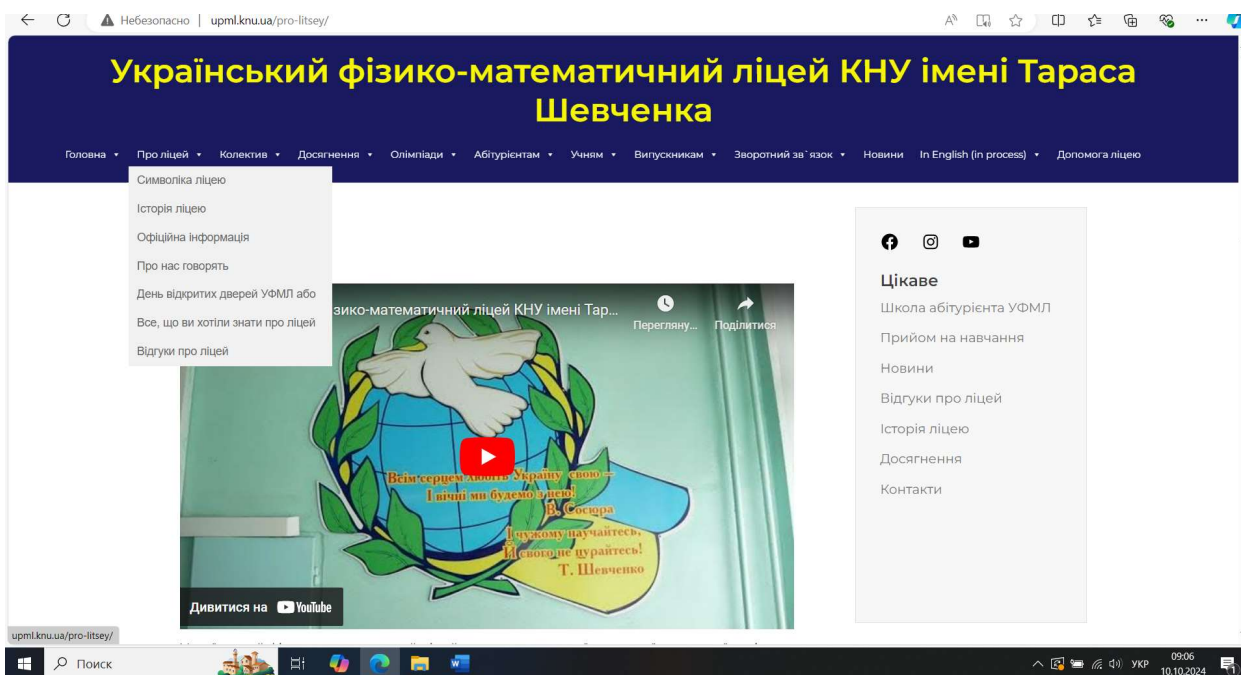

Рис. 2.4. Профорієнтаційна робота Українського фізико-математичного ліцею Київського Національного університету імені Тараса Шевченка

Ліцеї, чиї сайти були перевірені на предмет наявної інформації про профорієнтаційну роботу:

- Криворізький Центрально-міський ліцей;
- Криворізький ліцей № 4;
- Криворізький природничо-науковий ліцей;
- КЗ «Криворізький ліцей «КОЛІЯ»;
- Українсько-Американський ліцей (м. Дніпро);
- Ліцей сучасної освіти (м. Дніпро);
- Український фізико-математичний ліцей КНУ імені Тараса Шевченка;
- Ліцей №144 імені Григорія Ващенко (м. Київ).

Як бачимо, проблема профорієнтаційної роботи є надзвичайно актуальною та такою, що потребує негайного вивчення та впровадження на засадах інноватики. Серед проаналізованих закладів освіти (а саме їхні веб-ресурси) ми констатуємо наступне: з восьми ліцеїв лише в двох наявна і доступна інформація щодо профорієнтаційної роботи в закладі освіти. Очевидно, що висвітлення таких матеріалів лише сприяє покращенню іміджу самого закладу, підвищує попит на його послуги на ринку освітніх послуг. А відсутність такого плану інформації навіть, припускаємо, може дезорієнтувати вступника чи відвідувача сайту ліцею, адже немає можливості побачити подальші перспективи навчання, зокрема в закладі вищої освіти.

Таким чином, ми можемо констатувати наявну проблему відсутності якісної профорієнтаційної роботи в закладах освіти, зокрема ліцеїв. У наступному підрозділі ми робимо спробу сформулювати умови ефективної профорієнтації ліцеїстів.

2.2. Умови ефективної профорієнтації учнів ліцеїв

Нам вдалося виявити, що проблема профорієнтації є дуже гострою в закладах загальної середньої освіти. Але ж саме там ми маємо сформулювати бажання та визначити нахили і здібності учнів для свідомого вибору

спеціальності та професії в подальшому. Без професійної профорієнтації не може бути мови про свідомий вибір майбутньої професії.

Теоретичний аналіз проблеми профорієнтаційної діяльності закладів освіти та практичні результати проведеного спостереження за фактичним станом означеної проблеми, дали змогу окреслити основні умови ефективної профорієнтаційної роботи в ліцеях.

Використання сучасних технологій.

Сьогодні вже нікого не здивуєш 3-D екскурсією або ж доповненою реальністю завдяки технологічним можливостям. Ми стаємо більш розвинуті завдяки таким речам, тож маємо їх використовувати повсякчасно, зокрема в корисних цілях. Сучасні технології надають широкі можливості для проведення профорієнтаційної роботи. Інтерактивні платформи, онлайн-тестування, відеоконференції з представниками різних професій дозволяють зробити профорієнтацію більш цікавою та ефективною. Завдяки постійному технічному прогресу в Україні вже немає закладу освіти без інтернет-з'єднання, комп'ютера чи власного сайту. Це вже стало звичною річчю, як крейда біля дерев'яної дошки 50 років тому. Тільки використання новітніх потужностей в інформаційному просторі може зробити профорієнтацію цікавою, доступною, а найголовніше – корисною.

Системність та комплексність.

Ми вже акцентували увагу в дослідженні на тому, що будь-яка робота, зокрема з дітьми та молоддю, має ґрунтуватися на принципах системності та комплексного підходу. Системність передбачатиме регулярне нагадування учням ліцеїв про подальший професійний вибір. А комплексний підхід передбачає різнобічний вплив на здобувача освіти в питаннях профорієнтації – визначення власних здібностей, вибір серед багатьох професій саме тієї, яка буде до душі випускнику. Профорієнтаційна робота повинна бути інтегрована в навчальний процес і проводитися на всіх етапах навчання. Важливо забезпечити плавний перехід від загального ознайомлення з різними професіями до детального аналізу конкретних спеціальностей.

Профорієнтація повинна охоплювати не тільки професійну сферу, але й особистісний розвиток учня. Важливо формувати у нього загальнокультурні компетенції, вміння самостійно приймати рішення, відповідальність за свій вибір.

Мультидисциплінарна команда.

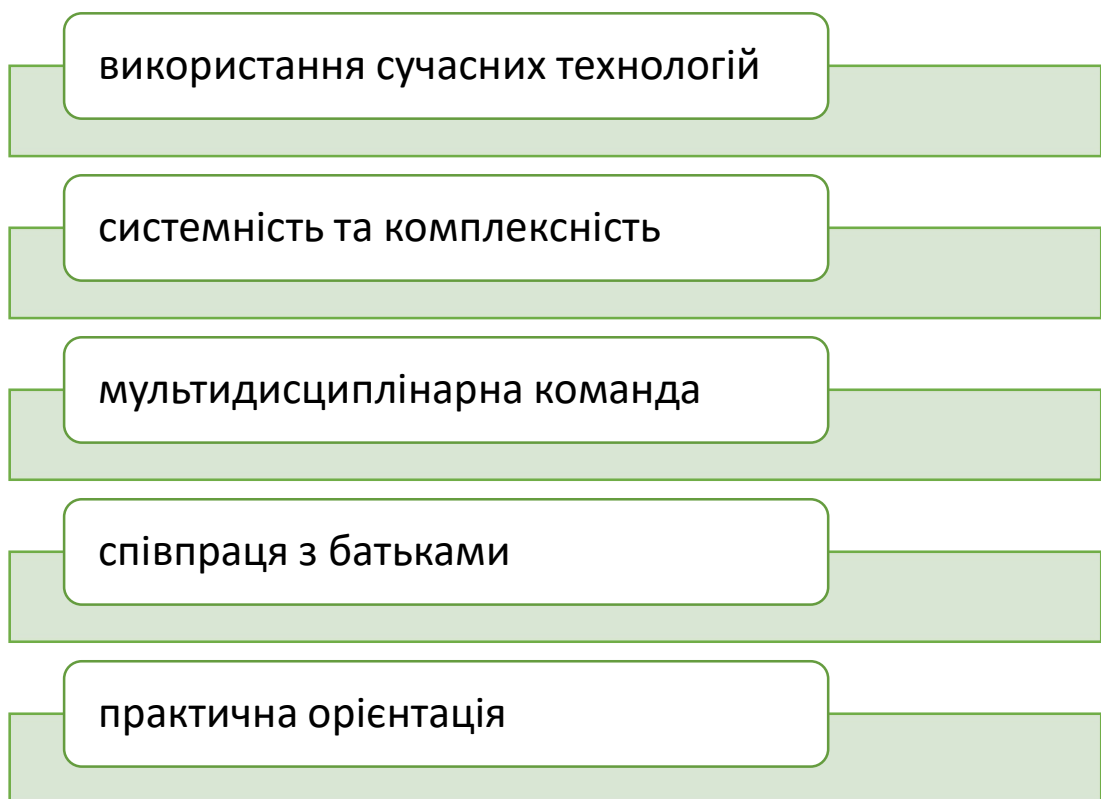
Важливо пам'ятати, що профорієнтаційна робота не може бути ефективною, якщо її будуть здійснювати лише вчителі, або лише батьки, або лише соціальний педагог закладу освіти. Ми вже визначили в процесі глибокого теоретичного дослідження, що формування усвідомленого ставлення до вибору майбутньої спеціальності та професії у здобувачів освіти, зокрема ліцеїв, має формуватися комплексно та системно. Таким чином, умовою ефективного формування профорієнтаційного вибору є мультидисциплінарність команди фахівців. У процесі профорієнтації повинні брати участь різні фахівці: психологи (для проведення психологічної діагностики, тестування, анкетування, аналізу отриманих даних, здійснення корекційної роботи в разі потреби) тощо, педагоги (класний керівник, вчителі-предметники, представники адміністрації закладу освіти, а саме соціальний педагог для проведення інформаційно-роз'яснювальних бесід, інформаційних зустрічей, сприяння розширенню реклами актуальних професій на ринку праці конкретного регіону тощо), представники різних професій (з метою більш ґрунтовного інформування здобувачів освіти, висвітлення важливих практичних аспектів конкретної професійної групи тощо). Це дозволить учням отримати максимально повну і об'єктивну інформацію про різні професії.

Співпраця з батьками.

Одним з типових правил в наших вітчизняних родинах є спадковість, що відображається і в обранні професії також. Тут важко визначити, добре це чи погано, адже в історії є безліч прикладів, коли династія лікарів досягала неабияких висот в професійній діяльності. Проте, є і такі приклади, коли дітей не питають про бажаний фах, а заздалегідь визначають їхню долю, без згоди і, як це нерідко буває, без задатків людини до професії. Тут виключно

індивідуальний підхід має відігравати ключову роль у формуванні усвідомленого вибору професії.

Батьки відіграють важливу роль у процесі вибору професії дитини. Тому необхідно забезпечити тісну співпрацю з батьками, інформувати їх про особливості профорієнтаційної роботи та залучати їх до участі в різних заходах. Завдяки спільній діяльності діти і батьки зможуть краще усвідомити і свою відповідальність, і значущість підтримки одне одного в такій справі.

2.5. Умови ефективної профорієнтації учнів ліцеїв

Практична орієнтація. Теоретичні знання про професії повинні підкріплюватися практичними діями. Важливо організовувати екскурсії на підприємства, зустрічі з представниками різних професій, профорієнтаційні ігри та тренінги.

Під час подорожей, екскурсій, зустрічей із представниками різних професійних груп майбутні абітурієнти професійно-технічних закладів, закладів вищої освіти тощо, можуть безпосередньо відчувати специфіку професії. Коли надається можливість щось зробити своїми руками, відчувати відповідальність за виконання певних дій або операцій, тоді ліцеїст зможе повною мірою відчувати професію, побути в ній безпосередньо. Таким чином, ми визначаємо практичну орієнтацію самої професійної орієнтації ліцеїстів як одну з умов ефективного здійснення такої діяльності.

Отже, до умов ефективної профорієнтації ліцеїстів ми відносимо: обов'язкове використання сучасних технологій для сприяння пошуку своєї професії; системність та комплексність в організації профорієнтаційної роботи; залучення мультидисциплінарної команди фахівців для більш глибокого інформування ліцеїстів щодо актуальних професій та спеціальностей; залучення батьків на постійній основі до профорієнтаційних заходів; робити профорієнтацію практично орієнтованою.

2.3. Етапи профорієнтаційної роботи

Профорієнтаційна діяльність з учнями ліцеїв здійснюється на засадах системності та комплексності. Проте не менш важливим є дотримання алгоритму в такій діяльності. Загальноприйнятим поетапним алгоритмом у здійсненні профорієнтаційної роботи є:

- діагностика;
- інформування;
- консультування;
- практична діяльність;
- прийняття рішення.

Конкретизуємо кожен з етапів на прикладі профорієнтаційної роботи в ліцеї.

Діагностика є першим етапом профорієнтаційної роботи. Цей етап передбачає організацію та проведення в закладі освіти діагностичних заходів з учнями, а саме: анкетування, опитування, інтерв'ю, спостереження. Також до діагностичних методів можна віднести опитування батьків, індивідуальні бесіди з учнями та вчителями. Тобто, метою діагностичного етапу профорієнтаційної роботи є виявлення чого саме хоче дитина – майбутній випускник або випускниця ліцею, до чого є хист, бажання, які є інтереси, хобі тощо.

Етап інформування в профорієнтаційній роботі полягає в тому, щоб довести до відома учнів ліцеїв найактуальнішу інформацію про заклади освіти, спеціальності та професії. На цьому етапі ключовим є уміння того, хто відповідає за профорієнтаційну діяльність робити своєчасний збір інформації, її систематизацію, узагальнення та доведення до відома. Інформування може здійснюватися в різні способи, наприклад:

- проведення інформаційних зустрічей безпосередньо з класними колективами;
- розповсюдження рекламної продукції закладів освіти, які займаються підготовкою конкурентоспроможних фахівців для ринку праці регіону;
- створення та систематичне оновлення рекламно-інформаційних стендів в ліцеї;
- проведення профорієнтаційних заходів із залученням батьків;
- створення онлайн-сторінки на сайті ліцею з профорієнтаційними матеріалами;
- організація цікавих зустрічей з представникам різних професійних груп;
- проведення навчальних тренінгів для учнів з метою надання актуальної інформації про сучасні затребувані професії.

Очевидно, що перелік заходів не є вичерпним, і напряму залежить від бажання та креативності відповідальної особи.

Етап консультування передбачає надання професійних порад здобувачам освіти в питаннях вибору майбутньої професії. Взагалі процес консультування є двостороннім процесом, тобто для успішного здійснення такого процесу потрібно бажання обох сторін – і того, хто надає консультації, і того, хто такі консультації отримує. В ліцеї такою людиною може бути соціальний педагог, заступник директора з навчально-виховної роботи або будь-хто з педагогічного колективу. Індивідуальне консультування з профорієнтації може передбачати обговорення попереднього вибору професії ліцеїстом, рекомендації щодо закладів для подальшого здобуття освіти, спілкування щодо регіонального запиту на фахівців тощо.

Консультування є невід’ємною складовою успішної профорієнтації учнів, адже випускники мають відчувати підтримку з боку педагогів, їхню зацікавленість у подальшому успішному виборі професії ліцеїстів.

Практична діяльність як етап профорієнтаційної роботи може бути реалізований через такі заходи як:

- екскурсії на підприємства та організації;
- участь у виробничій практиці навчально-виробничих комбінатів;
- відвідування днів відкритих дверей та ярмарок професій від закладів професійно-технічної та вищої освіти тощо.

Ми переконані, що пізнання різноманітності світу професій через практичну діяльність для ліцеїстів стане перевагою в профорієнтаційній діяльності, адже безпосереднє занурення в технологічні процеси, участь у виробництві, спостереження за робочим процесом є цікавим та повчальним етапом формування відповідального ставлення до вибору професії.

Прийняття рішення здобувачам освіти щодо вибору професії – відповідальний заключний етап профорієнтаційної діяльності в ліцеї. Такий вибір не має бути швидким та здійснений під впливом. Прийняття рішення має бути виключно відповідальністю самого учня. Від моменту початку здійснення профорієнтаційної роботи до прийняття рішення учнем має пройти

не один рік. Тільки за такої умови профорієнтаційний вибір можна буде назвати свідомим та самостійним.

Рис. 2.6. Етапи профорієнтаційної роботи в закладах освіти

2.4. Програма заходів профорієнтації учнів

Форма профорієнтаційної роботи	Очікувані результати
Психологічні тести	Визначення психологічної готовності ліцеїста до вибору спеціальності, оволодіння навичками обраної професії, визначення рівня стресостійкості до обраної професії

Рольові ігри

Моделювання ситуацій, пов'язаних з різними посадовими обов'язками; відпрацювання навичок роботи в команді; ідентифікування своєї ролі ліцеїстом в командній роботі

Лекції

Теоретичні знання з основ профорієнтації та окремих тематичних модулів з актуальних професій для регіонального ринку праці.

Професіографічні карти

Використання нетрадиційних підходів до визначення своєї професійної орієнтації; розвиток навичок самовизначення та рефлексії

Екскурсії на підприємства

Набуття практичних знань щодо різних професій, ознайомлення з безпосереднім

	виробничим процесом організації або підприємства тощо
Бесіди Групова бесіда – механізм реалізації спілкування, заснований на отриманні реакції групи осіб на задане питання. В даній формі опитування першорядне значення має саме принцип формування «громадської думки».	Підвищення мотивації ліцеїста до свідомого обрання майбутньої професії на засадах особистісного підходу шляхом проведення бесід спонукального характеру.
Майстер-класи	Набуття потрібних знань через практичну діяльність ліцеїстів у профорієнтаційних тренінгах; залучення компетентних професіоналів для розповсюдження досвіду обрання професії.
	Набуття навичок використання сучасних

Інтернет-ресурси

інформаційних порталів та інших джерел корисної інформації, зокрема в мережі Інтернет

Ділові ігри

Навички моделювання в професійній діяльності, створення та розігрування ситуації успіху при виконанні задач в нових умовах, наближених до реальних

Веб-квести

Навички швидкого реагування на складні професійні задачі, командна робота, набуття нових знань, розширення знань про професії

Подорожі

Спостереження за навколишнім середовищем з позиції вибору майбутньої професії, набуття навичок рефлексії, усвідомлення

Представлена програма відображає практичні аспекти здійснення профорієнтаційної роботи з учнями ліцеїв. Зокрема, ми передбачаємо, що ліцеїсти з різними здібностями і нахилами, а також різними освітніми потребами, зможуть повною мірою реалізувати своє право на вільне обрання професії, майбутньої спеціальності та, відповідно, освітнього закладу.

Висновки до другого розділу

У другому розділі кваліфікаційного дослідження ми проаналізували інтернет-ресурси закладів освіти, зокрема ліцеїв. Задля більшої об'єктивності у вибірці представлено ліцеї м. Кривого Рогу, Дніпра, Києва, Черкас. Проведене дослідження лише підтвердило актуальність та потрібність вивчення теми профорієнтації, адже в переважній більшості ліцеїв така робота не висвітлюється, немає інформації, яка б стала у нагоді майбутньому випускнику ліцею – абітурієнту. Приклад Криворізького Центрально-Міського ліцею доводить, що така важлива складова освітнього процесу як профорієнтація, може і має бути висвітлена на веб-сторінках закладу. В цьому ліцеї така інформація доступна, постійно оновлюється, розміщуються рекламні матеріали, нормативні документи, звертається увага учнів та їхніх батьків на особливості вступних кампаній тощо.

До умов ефективної профорієнтації ліцеїстів ми відносимо: обов'язкове використання сучасних технологій для сприяння пошуку своєї професії; системність та комплексність в організації профорієнтаційної роботи; залучення мультидисциплінарної команди фахівців для більш глибокого інформування ліцеїстів щодо актуальних професій та спеціальностей; залучення батьків на постійній основі до профорієнтаційних заходів; роботи профорієнтацію практично орієнтованою.

Встановлено, що профорієнтаційна діяльність з учнями ліцеїв здійснюється на засадах системності та комплексності. Проте не менш важливим є дотримання алгоритму в такій діяльності. Загальноприйнятим поетапним алгоритмом у здійсненні профорієнтаційної роботи є: діагностика; інформування; консультування; практична діяльність; прийняття рішення.

Представлено програму заходів, реалізація яких у ліцеї стане фундаментом свідомого профорієнтаційного учнівського вибору. До заходів програми ми включили: ділову та рольову ігри, тренінги, майстер-класи, екскурсії, подорожі, веб-квести, бесіди, зустрічі із цікавими особистостями тощо для того, щоб ліцеїсти з різними здібностями і нахилами, а також різними освітніми потребами, змогли повною мірою реалізувати своє право на вільне обрання професії, майбутньої спеціальності та, відповідно, освітнього закладу.

РОЗДІЛ 3.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

3.1. Інновації у профорієнтаційній роботі

Сучасний світ постійно змінюється. Глобалізація і цифровізація визначають вектори подальшого розвитку всього людства загалом та окремої людини зокрема. Як реакція на постійні виклики та соціальне замовлення постійно з'являються інновації у різних галузях народного господарства. Не є винятком освітня сфера, яка вже не перший рік працює на засадах інноваційного підходу.

Інновація – це те, що виникає як реакція на своєчасні зміни. До прикладу, поки не було внутрішньо переміщених осіб в такій кількості в Україні як після 2014 року, то не було потреби в центрах реабілітації та підтримки таких осіб, створенні певних пільгових умов для підтримки життєдіяльності таких громадян України. Інновації як раз і є реакцією держави на такі виклики.

Сьогодні профорієнтація має базуватися на новітніх досягненнях в подібних видах діяльності, а інноваційні підходи в організації та реалізації системи заходів з професійної орієнтації учнів ліцеїв мають стати провідними.

В такому важливому питанні як обрання професії, як правило на все життя, варто дотримуватися інноваційних підходів. Охарактеризуємо перспективність такого підходу в роботі з формування усвідомленого ставлення ліцеїстів до обрання майбутньої професії.

Отже, інноваційний підхід в профорієнтаційній діяльності передбачає:

- орієнтацію профорієнтаційної роботи на швидкі зміни на ринку праці;
- врахування індивідуальної траєкторії розвитку особистості ліцеїста;
- використання технологічних досягнень в сучасному світі.

Конкретизуємо кожен із визначених аспектів.

Професійна орієнтація напряду має бути підпорядкована ринку праці. Кількість вакансій за певною професією формує сам ринок праці, що в свою чергу має відбиватися на освіті – щоб заклади освіти були готові навчати за такою спеціальністю. Регіональна специфіка частково впливає на профорієнтаційну роботу. Очевидно, що для металургійного регіону є перспективними професії, пов'язані із металургійною галуззю. Проте, ми не маємо забувати, що в промислових регіонах також потрібні медичні сестри, вчителі, продавці, водії, менеджери тощо. Тож, профорієнтаційна робота має бути організована на засадах своєчасності, відповідності потребам регіону, та звісно ж відповідати потребам ринку праці.

Індивідуальна траєкторія розвитку особистості ліцеїста передбачає особистісно орієнтовану профорієнтаційну роботу. За допомогою інтерактивних методів навчання та мультимедійних засобів сьогодні вже не є важким процес індивідуалізації навчання, зокрема, коли мова йде про профорієнтаційну роботу стає можливим реалізація індивідуальної траєкторії розвитку особистості ліцеїста.

Але окрім самої профорієнтаційної роботи для дитини є важливою підтримка з боку батьків та педагогів у питанні майбутнього вибору професії. Або не вибору. І тут важливо почути учня, дати можливість вчинити так, як того хоче ліцеїст чи ліцеїстка. Життєві приклади доводять той факт, що не усі і не одразу можуть визначитися із подальшим навчанням, професією, життєвою стратегією. Можливо, найкращим для випускника буде пауза в один навчальний рік, щоб усвідомити, чим він хоче займатися в подальшому. В будь-якому випадку, позицію батьків і педагогів має бути підтримуюча та з позицій розуміння такого рішення.

Сучасні технологічні досягнення дозволяють сьогодні бути в авангарді організованої профорієнтаційної роботи з учнями. І виграє той, хто намагається слідувати усім новинкам, інноваціям в такій діяльності. Світ сповнений цікавими речами, зокрема це стосується і професійного вибору. Не

можна орієнтувати сьгоднішніх випускників на застарілі тренди, ідеологічно заангажовані професії, при цьому занижувати їхню самооцінку.

Отже, аналізуючи можливий вплив інновацій на профорієнтаційну роботу ми можемо констатувати, що використання інновацій у роботі з ліцеїстами дозволить збільшити зацікавленість учнівської молоді до вибору професії; допоможе учням зробити більш усвідомлений вибір спеціальності та професії; підвищити рівень задоволення від обраного фаху в майбутньому; мінімізувати ризики професійної дезадаптації випускників.

3.2. Методичні рекомендації педагогічним працівникам з організації профорієнтаційної роботи з учнями

Глибокий теоретичний аналіз проблеми профорієнтаційної роботи дав змогу визначити комплекс методичних рекомендацій педагогічним працівникам з організації означеного виду діяльності з дітьми – учнями ліцеїв.

Педагогічним працівникам треба систематично брати участь у міжнародних та вітчизняних стажуваннях, курсах підвищення кваліфікації з питань організації профорієнтаційної роботи з учнями. Це підвищить можливості педагогів бути цікавими та сучасними, а отже, бути авторитетами для здобувачів освіти. Варто постійно займатися самоосвітою педагогічним працівникам, адже сучасний світ розвивається стрімко, і відповідно учні вимагають інноваційних підходів до свого навчання та розвитку. Профорієнтаційна робота не є виключенням.

Організовувати і проводити профорієнтаційні заходи в нестандартній формі. Для ефективної профорієнтаційної роботи має бути креативний нестандартний підхід. Саме тому одним з важливих аспектів такої діяльності мають стати такі заходи як: веб-квести, тренінги, екскурсії, ділові та рольові ігри, заходи з батьками (сімейні вікторини тощо). Відповідальна

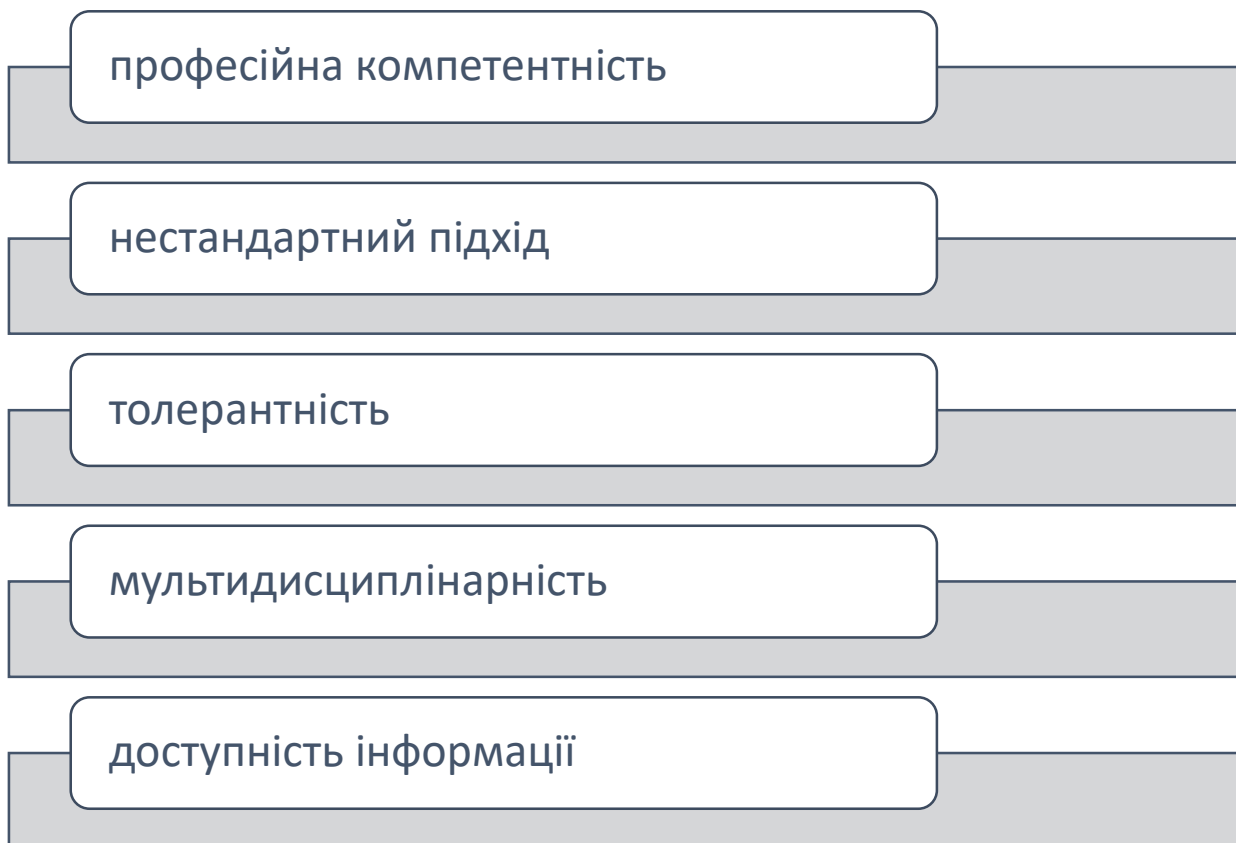
особа в закладі освіти повинна мати творчу уяву, використовувати креативний підхід до здійснення профорієнтаційної роботи для ліцеїстів.

Ставитися до ліцеїстів та їхніх професійних вподобань з повагою. У центрі освітнього процесу стоїть дитина, зі своїми унікальними вміннями, здібностями та індивідуальністю. Надзвичайно важливою задачею для педагогічного колективу ліцею є розвиток саме особистісних якостей дитини, її здатності бути самостійною. Повага і толерантність до особистості учня стануть для учнів та випускників взірцем для наслідування в подальшому житті. Варто завжди починати з себе і вимагати такого ж ставлення до особистості вчителя, яке він ретранслює учням.

Залучати мультидисциплінарну команду для проведення профорієнтаційної діяльності в ліцеї. Ми вже визначали та підкреслювали у своєму дослідженні потребу в мультидисциплінарному підході до вирішення питання профорієнтаційного вибору ліцеїстів. Педагогічні працівники також мають розуміти значущість такого підходу для досягнення кінцевої мети – успішного вибору майбутньої спеціальності та професії випускником ліцею.

Створювати та систематично наповнювати актуальною корисною інформацією веб-сторінку для майбутніх випускників та усіх зацікавлених в закладі освіти. В умовах дистанційної освіти відбулася повна цифровізація усіх видів діяльності з дітьми та молоддю. Не є виключенням профорієнтація. Особливої актуальності цифрова освітня робота набула в прифронтових регіонах, де реально існує небезпека для життя і здоров'я учнів, якщо їх збирати офлайн. Саме тому важливо мати доступні та актуальні онлайн-ресурси, де усі учасники освітнього процесу змогли б отримати відповіді на свої запитання.

Ми розуміємо, що специфіка регіону, соціально-політичні умови, демографічна ситуація в країні та інші фактори впливають на спосіб проведення та добір форм і методів профорієнтаційної роботи з ліцеїстами. Незмінним залишається лише те, що така діяльність має бути організована на високому методичному та технологічному рівнях.

3.1. Методичні рекомендації педагогічним працівникам з організації та проведення профорієнтаційної роботи з учнями ліцеїв

Висновки до третього розділу

У третьому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано інновації в профорієнтаційній роботі. Так, з'ясовано, що інновацій відносяться орієнтація профорієнтаційної роботи на швидкі зміни на ринку праці; врахування індивідуальної траєкторії розвитку особистості ліцеїста; використання технологічних досягнень в сучасному світі. Аналізуючи можливий вплив інновацій на профорієнтаційну роботу ми можемо констатувати, що використання інновацій у роботі з ліцеїстами дозволить збільшити зацікавленість учнівської молоді до вибору професії; допоможе учням зробити більш усвідомлений вибір спеціальності та професії; підвищити рівень задоволення від обраного фаху в майбутньому; мінімізувати ризики професійної дезадаптації випускників.

Розроблено методичні рекомендації педагогічним працівникам з організації та проведення профорієнтаційної роботи з ліцеїстами. До таких рекомендацій ми відносимо: педагогічним працівникам треба систематично брати участь у міжнародних та вітчизняних стажуваннях, курсах підвищення кваліфікації з питань організації профорієнтаційної роботи з учнями; організувати і проводити профорієнтаційні заходи в нестандартній формі; ставитися до ліцеїстів та їхніх професійних вподобань з повагою; залучати мультидисциплінарну команду для проведення профорієнтаційної діяльності в ліцеї; створювати та систематично наповнювати актуальною корисною інформацією веб-сторінку для майбутніх випускників та усіх зацікавлених в закладі освіти.

ВИСНОВКИ

Обрана тема кваліфікаційного дослідження не викликає сумнівів у своїй актуальності, адже в усі часи перед кожним випускником ліцею постає відповідальне й складне завдання у виборі напрямку подальшого навчання згідно з обраною професією, тому останні роки навчання надважливо ефективно використати для формування широкого розуміння наявних актуальних професій. Глобально у сучасному світі спостерігаються тенденції динамічних змін у професіях – деякі професії виникають або видозмінюються, а деякі професії взагалі зникають. Всесвітній розвиток технологізації переважної кількості професій безпосередньо є актуальним і для України, але локальні умови часів COVID-19 та специфічні умови, які виникли після повномасштабного вторгнення, диктують свої особливості як у трансформації актуальних професій, так і в необхідності модернізації профорієнтаційної роботи з учнями.

У першому розділі кваліфікаційного дослідження було проаналізовано поняття профорієнтаційної роботи в психолого-педагогічній літературі. Можемо зауважити, що переважна більшість науковців визначають профорієнтацію як систему. Ми повністю погоджуємося із таким формулюванням, адже ми притримуємося позицій, що профорієнтація є системним та комплексним явищем, не може бути виконана за одну зустріч або один організований захід.

Профорієнтаційна робота – постійний процес для здобувача освіти усіх рівнів, від дошкільнят до студентів. На кожному етапі здобуття освіти профорієнтація відіграє важливу роль та має здійснюватися професійно, з урахуванням вікових особливостей здобувачів.

З'ясовано, що учні ліцеїв – це об'єкти педагогічного впливу. При чому такий вплив здійснюється комплексно та на засадах дитиноцентризму. Все, що відбувається в ліцеї з учнем має сприяти його розвитку, становленню як

особистості. Профорієнтація є складовою педагогічного впливу. І важливо, щоб педагогічний колектив відповідав високим стандартам та вимогам, які наразі висуваються до учителя-предметника, керівника циклової комісії, заступника директора та безпосередньо директора закладу освіти. Важливість професійного педагогічного колективу для розвитку та функціонування ліцеїв є невід'ємною складовою для закладу освіти. Кожен вчитель є мотиватором, прикладом для наслідування учнями. Кожен педагог – неповторна особистість, океан знань для здобувача освіти.

У другому розділі кваліфікаційного дослідження ми проаналізували інтернет-ресурси закладів освіти, зокрема ліцеїв. Задля більшої об'єктивності у вибірці представлено ліцеї м. Кривого Рогу, Дніпра, Києва, Черкас. Проведене дослідження лише підтвердило актуальність та потрібність вивчення теми профорієнтації, адже в переважній більшості ліцеїв така робота не висвітлюється, немає інформації, яка б стала у нагоді майбутньому випускнику ліцею – абітурієнту.

Приклад Криворізького Центрально-Міського ліцею доводить, що така важлива складова освітнього процесу як профорієнтація, може і має бути висвітлена на веб-сторінках закладу. В цьому ліцеї така інформація доступна, постійно оновлюється, розміщуються рекламні матеріали, нормативні документи, звертається увага учнів та їхніх батьків на особливості вступних кампаній тощо.

До умов ефективної профорієнтації ліцеїстів ми відносимо: обов'язкове використання сучасних технологій для сприяння пошуку своєї професії; системність та комплексність в організації профорієнтаційної роботи; залучення мультидисциплінарної команди фахівців для більш глибокого інформування ліцеїстів щодо актуальних професій та спеціальностей; залучення батьків на постійній основі до профорієнтаційних заходів; робити профорієнтацію практично орієнтованою.

Встановлено, що профорієнтаційна діяльність з учнями ліцеїв здійснюється на засадах системності та комплексності. Проте не менш

важливим є дотримання алгоритму в такій діяльності. Загальноприйнятим поетапним алгоритмом у здійсненні профорієнтаційної роботи є: діагностика; інформування; консультування; практична діяльність; прийняття рішення.

Представлено програму заходів, реалізація яких у ліцеї стане фундаментом свідомого профорієнтаційного учнівського вибору. До заходів програми ми включили: ділову та рольову ігри, тренінги, майстер-класи, екскурсії, подорожі, веб-квести, бесіди, зустрічі із цікавими особистостями тощо для того, щоб ліцеїсти з різними здібностями і нахилами, а також різними освітніми потребами, змогли повною мірою реалізувати своє право на вільне обрання професії, майбутньої спеціальності та, відповідно, освітнього закладу.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано інновації в профорієнтаційній роботі. Так, з'ясовано, що інновацій відносяться орієнтація профорієнтаційної роботи на швидкі зміни на ринку праці; врахування індивідуальної траєкторії розвитку особистості ліцеїста; використання технологічних досягнень в сучасному світі. Аналізуючи можливий вплив інновацій на профорієнтаційну роботу ми можемо констатувати, що використання інновацій у роботі з ліцеїстами дозволить збільшити зацікавленість учнівської молоді до вибору професії; допоможе учням зробити більш усвідомлений вибір спеціальності та професії; підвищити рівень задоволення від обраного фаху в майбутньому; мінімізувати ризики професійної дезадаптації випускників.

Розроблено методичні рекомендації педагогічним працівникам з організації та проведення профорієнтаційної роботи з ліцеїстами. До таких рекомендацій ми відносимо: педагогічним працівникам треба систематично брати участь у міжнародних та вітчизняних стажуваннях, курсах підвищення кваліфікації з питань організації профорієнтаційної роботи з учнями; організовувати і проводити профорієнтаційні заходи в нестандартній формі; ставитися до ліцеїстів та їхніх професійних вподобань з повагою; залучати мультидисциплінарну команду для проведення профорієнтаційної діяльності в

ліцеї; створювати та систематично наповнювати актуальною корисною інформацією веб-сторінку для майбутніх випускників та усіх зацікавлених в закладі освіти.

Проведене дослідження не вичерпує усіх складних питань та аспектів профорієнтації учнів. В подальшому потребують вивчення та уточнення технології профорієнтаційної роботи, вплив соціально-економічних чинників на таку діяльність, вивчення регіональної специфіки профорієнтації, проблема профорієнтації внутрішньо переміщених осіб тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Більше можливостей для майбутньої кар'єри. Профорієнтація молоді. Соціальний педагог. 2019. № 7 (151), липень. С. 4–10.
2. Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О. Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевченко А. М. Професійна орієнтація: підручник / за ред. О. М. Ігнатович. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.
3. Ігнатович О. М., Заєць І. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевченко А. М. Кар'єрне консультування: практ. посіб. Київ, 2019. 292 с.
4. Козлик Т. О. З досвіду організації профорієнтаційної роботи школи. Педагогічна майстерня. 2011. № 6 (6), червень. С. 19 – 32.
5. Концепція Нової української школи. Схвалена колегією Міністерства освіти і науки України 27 жовтня 2016 року. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення 06.02.2022).
6. Куліненко Л. Основи профорієнтації старшокласників: теорія та практика вибору професій технічного профілю. Навчально-методичний посібник. Ізмаїл, 2015. 220 с.
7. Мельник О., Романчук В. Основи вибору професії: Експериментальна програма та збірник практичних завдань. Київ, 2021. 98 с.
8. Мітєв І., Шинкар Л. Профорієнтаційна робота як система. Управління освітою. 2011. Число 8 (260), квітень. С. 24 – 27.
9. Ничкало Н. Українські концепції професійної освіти: тенденції і перспективи. *Науковий вісник Миколаївського державного ун-ту*: зб. наук. Миколаїв, 2018. Вип. 20, т. 1: Пед. науки. С. 8-19.
10. Пономаренко О. Особливості профорієнтаційної роботи у навчальних закладах Великої Британії. Вища школа. 2011. № 3. 2011. С. 69 – 77.

- 11.Професійна орієнтація у Новій українській школі URL :
https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/konczepczija-profori%D1%94ntaczii%CC%88-dlya-gromadskogo-obgovorennya-16_12_20-.pdf
- 12.Професійні проби самовизначення учнів. Педагогічна майстерня. 2015. № 2 (50), лютий. С. 33 – 38.
- 13.Скиба М. Як можна покращити концепцію профорієнтації школярів. URL :
<https://nus.org.ua/view/yak-mozhna-pokrashhyty-kontseptsiyu-proforiyentatsiyi-shkolyariv>
- 14.Флярковська О. Психолого-педагогічний аспект профорієнтаційної роботи у закладі освіти. *Психологія і особистість*. 2021. № 1(19). С. 255 – 269.
- 15.Шпак О., Булавенко С., Примаченко Н. Профорієнтаційна робота в закладах загальної середньої освіти як основа соціалізації школярів. *Молодь і ринок*, № 11(178). 2019. С.21 – 26.